

ململانی هیژه ناوچه‌یی و سه‌روو ناوچه‌ییه‌کان له سووریادا

30-09-2021

نووسه‌ره‌کان

ناوه‌ندی لیکۆلینه‌وه‌ی رووداو

فلاڊيمير پوتين، سەرۆككۆماری روسيا، له دیداری له گەل بە شار ئەسەد، هاوتا سوورییە کەیدا، دووپاتی کردووە کە؛ پێویستە تەواوی ئەو هێزە بیانیانەیی کە مۆلەتی نەتەووە بەگرتوووەکانیان نییە، خاکی سووریا بە جێ بهێڵن. ئەو له سێ سالی رابردوودا دوو جاری دیکەش له سەر ئەم ستراتیژییە ی روسیا پێداگری کردبوو، ئەمەش خواستیکە کە رەكابه‌ری بەرژەوه‌ندی هێزە ناوچەیی و سەرۆو ناوچەییەکان لهو وڵاتەدا پێشان دەدات. ئەم دەقه ههول دەدات داهاتووی مەملەتیی هێزە ناوچەیی و سەرۆو ناوچەییەکان له سووریا تاوتوێ بکات و روانگەیهکی گریمانەیی بخاتە بەردەست.

ناکۆکیی نامانج و بەرژەوندیی ئەکنه‌ره جیاوازه‌کانی قه‌یرانی سووریا

ئێران، سووریا بە هاو‌په‌مانی ستراتیژیکی خۆی د‌ه‌زانیت و ه‌هر له س‌ه‌ره‌تای قه‌یرانی ئەو وڵاتە له سالی 2011دا، داکۆکی تەواوی له د‌ه‌ولەتی سووریا کرد. له گەل تەشەنه‌کردن و قوولبوونه‌وی قه‌یرانه‌کەدا، ئێران "ه‌یزه‌کانی پاراستنی ح‌ه‌ره‌م" ی دامه‌زراند و ه‌هر لهو پ‌یناوه‌شدا کەلکی له د‌ه‌ره‌فه‌تی په‌نابه‌رانی ش‌یعه‌ی ئەفغانی و پاک‌ستانی بۆ بونیاتنانی په‌کینه‌کانی "فاتیمیوون" و "زه‌ینه‌بیوون" وه‌رگرت و ناماده‌بوونی خۆی له‌وئ به‌ه‌یزتر و به‌رچاوتر کرد. ه‌هر له س‌ه‌ره‌تای قه‌یرانه‌وه، پاراستنی د‌ه‌ولەتی ئەسەد ـ وه‌ک په‌کێک له ه‌یزه‌ پ‌یکه‌پ‌ینه‌ره‌کانی "میحوه‌ری به‌ره‌نگاری"، پ‌اشه‌کشه‌ کردن به د‌ژبه‌ره‌ ناوچەییەکان و به‌ه‌یزکردنی ب‌الی ش‌یعی له ر‌یگای ر‌یکخستنی ه‌یزی "ئەنسارولوه‌ته‌نی" له سووریا و، ه‌ه‌روه‌ها کەلکوه‌رگرتنی باشتر و س‌ه‌ربازی له جیۆپۆلیتیکی سووریا وه‌ک د‌ه‌راوس‌یی ئ‌یس‌رائیل، نامانجه‌کانی ئ‌یرانیان له س‌ه‌روبه‌ندی قه‌یرانی سووریا دا پ‌یکه‌پ‌یناوه.

تورکیا، زۆرت‌رین په‌نابه‌ری سووری له خۆ گرتووه و له‌م لایه‌نه‌وه ک‌ه‌وتۆته ژ‌یر گوشاریکی زۆر. تورکیا، له نیوه‌ی سالی 2011 به‌د‌واوه، پ‌شتگ‌یری خۆی له به‌ره‌ه‌ئ‌ستکارانی د‌ژی به‌شار ئەسەد د‌ه‌ستپ‌یکرد و به‌ خ‌یرایی پ‌شتگ‌یرییه د‌یپلۆماتیکی و لوجیستی و داراییه‌کانی به‌ پ‌شتگ‌یری راسته‌وخۆ و ئ‌اشکرای س‌ه‌ربازی به‌رز کردووه و له سالی 2016 به‌ ف‌ه‌رمی په‌که س‌ه‌ربازییه‌کانی تورکیا له خاکی سووریا ج‌ینگ‌یر کران و سالی 2018، کانتۆنی ع‌فرین و سالی 2020 به‌ش‌یک له باریک‌ه‌ی سنووری هاوبه‌شی له یۆژه‌لاتی فوراتدا، ک‌ه ه‌ه‌ندی له ناوچه کوردییه‌کانی سووریا (رۆژئاوا) د‌ه‌گرته‌وه، داگیر کرد. نامانجی س‌ه‌ره‌کی و گ‌رنگی تورکیا ه‌ه‌ول‌دان بوو له پ‌یناوه‌روخاندنی د‌ه‌ولەتی ئەسەد و دامه‌زراندنی د‌ه‌ولەتیکی ئ‌یخوانیی س‌ه‌ر به‌ خۆی، به‌لام پ‌اش ت‌نپه‌ربوونی کات و د‌ه‌رکه‌وتنی کورت‌ه‌ینانی تورکیا له د‌ه‌سته‌به‌رکردنی ئەو مه‌به‌سته، نامانجی ئەو وڵاتە گۆردرا بۆ ت‌یک‌ۆشان بۆ ر‌یگ‌یرکردن له د‌روستبوونی ه‌ه‌رئ‌م‌یکی کوردیی هاوچه‌ش‌نی ه‌ه‌رئ‌می کوردستان له س‌ه‌ر زۆریه‌ی سنووره‌ هاوبه‌شه‌کانی سووریا و تورکیا، به‌ ت‌اب‌ه‌ت کات‌یک ک‌ه کوردانی سووریا وه‌ک په‌پ‌ه‌وی پ‌.ک.ک و ع‌ه‌دول‌ا ئ‌وج‌الان د‌ه‌ست‌نیشان د‌ه‌ک‌ر‌ین.

رووسیا، رۆژی 30ی س‌نپ‌ته‌مه‌ری 2015، پ‌اش داواکاری ف‌ه‌رمی سووریا، بۆ ئەنجامدانی ه‌یرشی به‌رب‌ل‌اوی ئ‌اسمانی بۆ س‌ه‌ر پ‌ینگه‌ و مه‌کۆکانی داعش و د‌ژبه‌رانی د‌یکه‌ی د‌ه‌ولەتی سووریا، راسته‌وخۆ رۆیشته‌ نیوچه‌رگه‌ی قه‌یرانی سووریا. ویستی رووسیا، گ‌ه‌رانه‌وه‌یه بۆ ناوچه‌ی رۆژه‌لاتی ناوین و بووژاند‌ه‌وه‌ی د‌ه‌سه‌لاتی پ‌ینشووی له ناوچه‌ک‌ه‌دا به‌ مه‌به‌ستی به‌ره‌ه‌ه‌کان‌یک‌ردن له‌گ‌ه‌ل ئەمریکا. رووسیا له ر‌یگای قه‌یرانی سووریاوه‌ هاوکات ه‌ه‌ول‌یداوه‌ گوشاره‌کانی ئەمریکا و وڵاتانی رۆژئاوایی له ه‌ه‌مه‌به‌ر قه‌یرانی کریمیا و ئ‌ۆکراین ک‌ه‌م بکاته‌وه. رووسه‌کان پ‌یداگ‌رن ک‌ه ئەوان تاقه‌ ه‌یزی یاسایی و ر‌یگه‌پ‌یداوان له سووریا دا د‌ه‌ب‌یت تەواوی ه‌یزه‌کانی د‌یکه‌ خاکی ئەو وڵاتە ج‌ی به‌ی‌ڵن.

ئەمریکا، له سالی 2014 و د‌وای دامه‌زراندنی هاو‌په‌مانیی نیوده‌ولەتی د‌ژ به‌ داعش، به‌ کرد‌ه‌وه ه‌ه‌نگاوی هاو‌یشته‌ نیو قه‌یرانی سووریا و له س‌نپ‌ته‌مه‌ری 2017دا به‌ش‌یک له ه‌یزه‌ س‌ه‌ربازییه‌کانی ئەمریکا هاوشان له‌گ‌ه‌ل ه‌یزه‌ کوردییه‌کانی رۆژئاوا، به‌رامبه‌ر به‌ داعش ئ‌وپراسیونیان ئەنجام دا و ه‌یشتا لهو ناوچه‌دا ماونه‌ت‌ه‌وه. به‌ش‌یکی د‌یکه‌ له ه‌یزه‌ ئەمریکییه‌کان له ناوچه‌ی تەنه‌فی باشووری سووریا، هاوسنوور له‌گ‌ه‌ل ئۆردن و به‌ یارمه‌تی ئەو وڵاتە له گ‌روپی ئەفسه‌رانی ر‌اپه‌ریوی سوپای ع‌ره‌بی (سووری) پ‌شتگ‌یری د‌ه‌ک‌ه‌ن. ئەمریکا له سووریا دا گ‌یرۆده‌ی ستراتیژییه‌کی ش‌یاوه. ئەمریکا له‌به‌ر ئەزموونی ناسه‌رکه‌وتوو و پ‌ر ت‌یچ‌ووی رووخاندنی د‌ه‌ولەتی له ع‌یراق و ئەفغانستاندا، به‌ ئەنقه‌ست چاوپۆشیی له د‌ره‌فه‌تی رووخاندنی د‌ه‌ولەتی به‌شار ئەسەد کرد. شکاندن داعش گ‌رنگ‌ترین ه‌ۆکاری ه‌ه‌نووه‌ی مانه‌وه‌ی ئەمریکایه‌ له وڵاتی سووریا، به‌لام ئەگ‌ه‌ر بتوانن شان له ئەستۆی باری ئەخلاقی و سیاسی ئەو دۆخه‌ د‌ه‌رب‌ینن، پ‌شتگ‌یری س‌ه‌ربازییان له کوردەکان تەواو د‌ه‌ک‌ه‌ن و سووریا به‌ ج‌ی د‌ه‌ی‌ڵن!

میحوه‌ری ع‌ره‌بی (ئۆردن، ع‌ه‌ره‌بستان و ...)، له سووریا دا بوونی س‌ه‌ربازیان نییە، به‌لام به‌ ش‌یاو‌ی بریکاری ر‌کابه‌رانه له‌گ‌ه‌ل ر‌کابه‌رانی ناوچه‌ی خ‌و‌ی‌اندا؛ به‌ ت‌اب‌ه‌ت ئ‌یران و تورکیا، له م‌م‌ل‌لان‌یدان. له نیوانیاندا ئۆردن له ناوچه‌ی تەنه‌فی سووریا له‌گ‌ه‌ل ئەمریکییه‌کاندا

پشتگیری له هیژکی راپه‌پوی سوپای سووری ده‌کات.

حیزبوللای لوبنان، ئەم گرووپه بێ ریگه‌دان و مۆله‌تی ده‌وله‌تی لوبنان و په‌ئاقاری سیاسه‌ته‌کانی کۆماری ئیسلامی ئێراندا، بوونیکی سهربازی به‌هیژی له چهن‌دین ناوچه‌ی جیاوازی سووریدا هه‌یه، ئامانجه‌کانی حیزبوللای له پانتایی ویست و مه‌به‌ستی ئێراندا په‌ و بێگومان ئەم گرووپه به‌ دوا‌ی به‌رزکردنه‌وه‌ی ئاست و پانتایی هیژی خۆی و که‌لکوه‌رگرتن له‌ خاکی سووریا په‌ به‌ره‌مه‌ینان و کۆکردنه‌وه‌ی چه‌ک و نزمکردنه‌وه‌ی ئاستی زیان به‌رکه‌وتن له‌ به‌رامبه‌ر ئیسرائیل.

ئیسرائیل، هه‌رچه‌ندی ئیسرائیل له‌ سه‌ر خاکی سووریا و له‌ گۆرپه‌پانی ئۆپراسیوونه‌کانی ئەو وڵاته‌دا بوونی سهربازی نییه، به‌لام له‌ سالانی رابردوودا به‌رده‌وام به‌ ئەنجامدانی هیژی به‌ریئاوی ئاسمانی و مووشه‌کی و درۆن دژ به‌ مه‌کۆکانی ئێران، حیزبوللای و ته‌نانه‌ت سوپای سووریا، وه‌ک په‌کێک له‌ رۆلگێپه‌ سه‌ره‌کیه‌کانی قه‌یرانی سووریا ده‌رکه‌وتوه‌.

روانگه

له‌رووی ئاستی ده‌سه‌لانه‌وه، ده‌توانین ب‌لێین له‌ نیو ئەکتاره‌کانی قه‌یرانی سووریا، له‌ ئاستی سه‌رووناوچه‌یی و نیوده‌وله‌تیدا، ئەمریکا و رووسیا مه‌زنترین هیژیان هه‌یه. وه‌ک ئاماژه‌ی پێ کرا؛ ئەمریکا روانگه‌یه‌کی ستراتژیکی بۆ درێژه‌دانی به‌ مانه‌وه له‌ سووریا نییه و زیاتر له‌ هه‌ولێ ئەوه‌دا په‌ به‌ ره‌خساندنی ریکه‌وتنێک له‌ نیوان کورده‌کان و تورکیا و تاراده‌یه‌کیش ده‌وله‌تی سووریا، ده‌رفه‌تێک بۆ بردنه‌ ده‌ره‌وه‌ی هیژه‌کانی له‌ سووریا ب‌ه‌خسینێت. به‌لام ده‌وله‌تی رووسیا به‌ پێچه‌وانه‌ی ئەمریکا روانگه‌یه‌کی ستراتژی و درێژخایه‌نی بۆ مانه‌وه‌ی هیژه‌کانی له‌ سووریا هه‌یه. ئەمه‌ بووه‌ته‌ هۆکاری سه‌ره‌کی بۆ ئەوه‌ی رووسیا وه‌ک کاریگه‌رتترین و گرنگترین ده‌ورگێری بیانی له‌ سووریا ده‌ستنیشان بکه‌ین.

له‌ ئاستی دووهم و ناوچه‌یی هیژدا، ده‌بێت ئاماژه‌ به‌ ئێران و تورکیا بکریت، که‌ وه‌ک دوو ده‌سه‌لانی هاوکار و هاوکات رکا به‌ریش ئەژمار ده‌کری. ئەگه‌رچی ئێران باری له‌ تورکیا گونجاوتره، به‌لام به‌ هۆی پێوه‌ندی به‌ رووسیاوه له‌ بوا‌ری وزه‌خانه‌ی ناوه‌کی و دژایه‌تی ئەمریکا، ناتوانیت به‌ شیاوێکی کلاسیک بوونی سهربازی و راپۆزکارانه‌ی له‌ سووریا درێژه‌ پێ بدات.

هه‌رچه‌ند سن وڵاتی ئێران، تورکیا و رووسیا له‌ سووچیدا، سه‌باره‌ت به‌ گۆرانکاریه‌کانی سووریا هاو په‌یمانیه‌کیان پێکه‌ینا، به‌لام ئەوه‌ ته‌نیا په‌گه‌رتووییه‌کی کورتخایه‌ن بوو و به‌ زووترین کات دژبه‌ری به‌رژه‌وه‌ندی بوو به‌ هۆی هه‌لبژاردنی رێپه‌وی جیاوا. ئەزموونی پاشه‌کشه‌ی زۆره‌ملی تورکیا به‌رامبه‌ر رووسیا له‌ سالێ ۲۰۱۶، وای ده‌رده‌خات که‌ هه‌م ئێران و هه‌م تورکیا له‌ مه‌ودای مامناوه‌ندیدا له‌ هه‌مبه‌ر ویستی رووسیا، ناچار به‌ پاشه‌کشه‌ له‌ سووریا و هه‌لبژاردنی سیاسه‌تیکی جیاوا‌تر له‌ بژارده‌ی ئەمروییان ده‌بن.